

İŞÇİLERİN ÇOĞU SENDİKALARA NİÇİN ÜYE OLMUYOR?

2 Ağustos 2023

Yıldırım Koç

İşçi sendikalarının üye sayılarına ilişkin son veriler 31 Temmuz 2023 tarihli Resmi Gazete’de yayımlandı. Bu verilere göre, Türkiye’deki 16,4 milyon işçinin 2,4 milyonu sendikalara üyedir; işçiler arasında sendikalaşma oranı yüzde 14,76’dır. Bu verilerin açıklanmasının ardından çeşitli yayın organlarında Türkiye’de sendikalaşma oranının yüzde 14,76 olduğu biçiminde haberler yer aldı.

Bu bilgi iki açıdan doğru değil.

Birinci yanlış, Türkiye’de sendikalaşma oranını hesaplarken, memur ve sözleşmeli personel statülerinde çalışanlar arasındaki sendikalaşmanın dikkate alınmaması. 4 Temmuz 2023 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan verilere göre, Türkiye’deki toplam 2,9 milyon kamu görevlisinin 2,1 milyonu sendika üyesiydi; sendikalaşma oranı yüzde 74,54 idi.

Bu iki kesim birlikte değerlendirildiğinde, Türkiye’deki sendikalaşma oranı yüzde 23,6 oluyor. İşçilerin ve kamu görevlilerinin toplam sayısı 19,3 milyon. Sendika üyesi işçilerin ve kamu görevlilerinin toplam sayısı 4,6 milyon. Sendikalaşma oranı yüzde 23,6.

2019 yılına ilişkin OECD verilerine göre, Kanada’da sendikalaşma oranı yüzde 26,1; Almanya’da yüzde 16,3; İtalya’da yüzde 32,5; Japonya’da yüzde 16,8; ABD’de yüzde 9,9; İngiltere’de yüzde 23,6. OECD ülkeleri ortalaması ise yüzde 15,9.

Bu veriler dikkate alındığında, resmi veriler temelinde bir değerlendirme yapıldığında, Türkiye’de sendikalaşma oranının öyle pek de düşük olduğu söylenemez.

Gelelim ikinci yanlış.

İşçi sendikalarına üye sayısı 2.130.644 olarak gözüküyor. Ancak biliyoruz ki, bu sayının küçümsenmeyecek bir bölümü gerçekte sendikal örgütlülük ve çalışma içindeki sendika üyeleri değil. Bu kısa yazıda ayrıntısına girmek mümkün değil; ancak gerçekten sendikal örgütlülük içinde olanların sayısı herhalde bu rakamın ancak üçte ikisi kadar. Bağıtlanmış toplu iş sözleşmeleri kapsamındaki işyerlerinde bulunan sendika üyelerinin sayıları bu konuda kullanılabilir.

İşçi sendikalarında böyle bir sorun yaşanırken, kamu görevlileri sendikalarının üye sayıları doğru. Ancak buradaki sorun da, iktidar yanlısı Memur-Sen’e bağlı sendikaların üye sayısının 1.035.278 olması. Memur-Sen’in toplumun belirli kesimlerini sendikacılığa ısındırmada önemli katkılarının olduğu muhakkak. Ancak Memur-Sen’e bağlı sendikalara üyelik gerekçeleri de tartışılmaya değer. Bu sayede kamu görevlileri arasında yüzde 74,54 gibi yüksek bir sendikalaşma oranına ulaşıyor.

Gelelim işçi sendikalarının üyelerine.

İşçi sendikalarına gerçek üyelik, resmi veride belirtildiği gibi yüzde 14,76 değil de, yaklaşık yüzde 10. Peki, işçiler niçin sendikalara üye olmuyor?

Birinci neden, AKP iktidarları döneminde uygulanan tüketici kredisi ve kredi kartı politikası. 2003 yılından itibaren, yaşam standardını yükseltmek isteyen sıradan işçinin önünde iki önemli seçenek oluştu: Ya bir sendikada örgütlenerek ve gerektiğinde grev ve direnişi ve hatta işten atılmayı da göze alarak işverenine karşı bir mücadeleye girecek, ya da düşük faizli kredi kartını ve tüketici kredisi kullanarak ihtiyaçlarını karşılayacak; düşük faizle nakit kredisi çekecek. İşçilerin büyük bölümü bu ikinci seçeneği tercih etti. Geçim sıkıntısı arttığında kredi kartına yüklendi. Günü kurtardı; yarına da “Allah kerim, bir yolunu buluruz” dedi. Kredi kartı ve tüketici kredisi, sendikal örgütlülük ve mücadelenin alternatifi olarak kullanıldı. Ancak, “borç yiyen kesesinden yer” sözü uyarınca, bu borçlanma süreci son yıllarda tıkanı.

İkinci neden, işverenlerin sendika-karşıtı tavrı ve uygulamalarıdır. Birçok işyerinde sendikalara üye olan işçiler işten atıldı ve özellikle Anadolu’nun bazı bölgelerinde işverenler arasında paylaşılan kara liste uygulaması gündeme geldi; işten sendikal nedenle çıkarılan birçok işçi, başka işyerlerinde işe alınmadı. İşsizlik korkusu, kredi kartı ve tüketici kredisi taksitleriyle birleştiğinde, örgütlü mücadeleden çekinmeyi getirdi. İhtiyaç duyulan ek gelirin sağlanması için ya fazla mesai veya bir başka işyerinde ek iş yapıldı, ya da ailede daha önce çalışma yaşamına girmemiş olan bireyler çalışmaya zorlandı.

Diğer bir neden, özellikle Suriyeli ve Afgan sığınmacılarla birlikte yaygınlaşan yabancı kaçak işçi tehdididir. Türkiye’de günümüzde Suriye’nin yanı sıra, Afganistan, Özbekistan, Azerbaycan ve hatta Nepal gibi ülkelerden gelen yabancı işçiler kaçak olarak çalıştırılmaktadır.

Sendikal örgütlülüğe uzak kalınmasının diğer bir nedeni, özellikle asgari ücretli işçilerin (örgütsüz bir biçimde, bireyler olarak) seçimlerdeki oy güçlerinden yararlanarak satınalma güçlerini artırmalarıdır. 2003-2023 döneminde asgari ücretin satınalma gücü, herhangi bir örgütlülük veya eylem olmaksızın önemli ölçüde artırılınca, sendikalara duyulan ilgi de azaldı.

Sendikalara uzak kalınmasının diğer bir nedeni, hükümetlerin, kendilerine yandaş olmayan sendikalara karşı olumsuz tavrıdır. Hükümet yandaş sendikalar ise, işçi haklarının ve temel hak ve özgürlüklerin korunması ve geliştirilmesi konusunda uzlaşmacı bir çizgi izlediler ve sendikaların itibar kaybına uğramasına neden oldular.

Sendikal örgütlülüğün geriliğinde yürürlükteki mevzuatın yarattığı sorunlar da bulunmakla birlikte, ana neden, diğer etmenlerdir. Özellikle iş güvencesine ilişkin düzenlemeler, bazı yetersizliklere ve yargının geç işlemesine rağmen, önemli bir güvencedir. Sendikal örgütlülükteki geriliğin tek nedeninin mevzuat olduğunu ileri sürmek doğru değildir.

Mevzuatta önemli sorunlar yokken, yargının pahalı olması ve yargılama sürecinin çok uzaması, sendikalaşma hakkının kullanılmasında önemli bir engel oluşturmaktadır.

Sendikaların aldığı hakların en azından bir bölümünün işverenlerce sendikasız işyerlerinde de uygulanması, sendikalaşma eğilimini zayıflatmaktadır.

Anayasa Mahkemesi’nin 30 Aralık 2020 tarihli kararıyla, sendika üyesi olmadan, dayanışma aidatı ödeyerek toplu iş sözleşmesinden aynen üyeler gibi yararlanmanın sağlanması da sendikalaşma eğilimine zarar verdi.

Sendikal örgütlülüğe duyulan güveni azaltan ve sendikaların itibarını sarsan en önemli etmen, bazı sendikacıların yanlış tavrıdır. Günümüzde herkesin elindeki akıllı telefon ve “sosyal medya”, herhangi bir sendikadaki yolsuzluk, lüks harcamalar ve benzeri yanlış uygulamaların anında duyulmasını sağlamaktadır. Bazı sendikalardaki anti-demokratik uygulamalar da tepki çekmektedir. Birçok işçi, bazı sendikacıların bu yanlış uygulamaları nedeniyle, sendikal örgütlülükten uzak durmaktadır.

Birçok sendikada genel merkez ve hatta şube yöneticilerinin işyerlerindeki üyelerle ilişkisi, genel kuruldan genel kurula delege seçimleriyle sınırlıdır. “Sendika eğitimi” adı altında yapılan ise, şube yöneticileri ve bazı işyeri sendika temsilcilerinin eğlendirilmesiyle sınırlıdır.

Sendikaların önemli bir bölümü, sendikasız işçileri sendikaya üye kaydetme konusunda bir çaba içinde değildir. Birçok sendika, sendikal örgütlenme sırasında işten çıkarılan işçilere destek vermeyip onları yalnız bırakınca, sendikal örgütlülüğe duyulan güven iyice azalmaktadır.

Giderek daha da derinleşmekte olan ekonomik kriz ve özellikle 2024 yılı Mart ayındaki yerel seçimlerden sonra olağanüstü bir hızla gelişecek mutlak yoksullaşma, işçiler arasında hem kitle eylemleri eğilimini, hem de sendikalaşma çabalarını artıracaktır.